

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)

Úvodem

Násilí páchané na ženách je vážným porušením lidských práv a je příčinou i důsledkem nerovnosti žen a mužů. Tato forma násilí je rozšířená ve všech členských státech Rady Evropy i za jejich hranicemi. Rada Evropy se snaží řešit tento jev prostřednictvím různých projektů spolupráce, akčních plánů a doporučení. Zmíněné aktivity vyvrcholily přijetím Úmluvy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva), která byla v květnu 2011 otevřena k podpisu. V dubnu 2014 byla dokončena ratifikace Úmluvy ve 3 členských státech Rady Evropy a byla k tomu i splněna podmínka ratifikace Úmluvy 10 státy. Úmluva tak vstoupila v platnost 1. 8. 2014. Ke dni 31. 1. 2015 Úmluvu ratifikovalo 15 států a dále ji podepsalo 22 států. **Česká republika mezi nimi ale není.**

Rada Evropy a násilí na ženách

Jako přední evropská organizace pro lidská práva realizuje Rada Evropy řadu opatření zaměřených na podporu ochrany žen před násilím. Prvním takovým krokem k celoevropskému opatření v oblasti prevence a boje proti násilí páchanému na ženách bylo doporučení Rady Evropy Rec (2002)5.

Kampaň, která si kladla za cíl na toto téma otevřít diskusi na národních úrovních, probíhala ve všech členských státech Rady Evropy v rozmezí let 2006 až 2008. Pomohla získat hlubší vhled do situace a ukázala, že je nutné vytvořit komplexní soubor mezinárodních právně závazných norem, které by pomohly zavést potřebná opatření zaměřená na prevenci násilí, ochranu obětí a důsledné stíhání pachatelů na vnitrostátní úrovni.

Kampaň měla tři úrovně: mezivládní, parlamentní, místní a regionální; realizovaná byla Radou Evropy ve spolupráci s mezivládními a nevládními organizacemi zapojenými do ochrany žen před násilím. Kampaň se zaměřovala na zvyšování informovanosti, získávání politické podpory a na podporu provádění účinných opatření k prevenci a boji proti násilí páchanému na ženách, a to prostřednictvím právních předpisů a národních akčních plánů.

Na vnitrostátní úrovni kampaň zahájilo 26 členských států a dalších 13 členských států, které dlouhodobé kampaně realizovaly již dříve, dalo k dispozici zprávu o výsledcích. Zpětná vazba z členských států ukázala, že kampaň Rady Evropy měla zásadní význam pro vytvoření potřebného rámce vedoucího ke změnám politik a postupů pro prevenci a boj proti násilí páchanému na ženách. Dále bylo zjištěno, že k celé řadě podstatných zlepšení na úrovni národních politik (včetně právních předpisů) došlo právě v průběhu kampaně.

V oblasti násilí na ženách a domácího násilí je Istanbulská úmluva prvním právně závazným nástrojem v Evropě, přičemž co do oblasti působnosti se jedná o vůbec nejrozsáhlejší mezinárodní úmluvu zaměřenou na řešení tohoto závažného porušování lidských práv. Jejím cílem je nulová tolerance k takovému násilí a představuje významný krok k budování (nejen) Evropy jako bezpečnějšího místa k životu.

Istanbulská úmluva klade velký důraz na úlohu národních institucí pro lidská práva a organizací občanské společnosti: státy mají za povinnost reagovat na násilí páchané na ženách komplexně a musejí například do svých politik a informačních kampaní zahrnout všechny příslušné aktéry, včetně národních a regionálních parlamentů, národních institucí pracujících v oblasti lidských práv, nevládních organizací a organizací občanské společnosti.

Přijetím Istanbulské úmluvy se vlády zavazují změnit své zákony, zavést praktická opatření a alokovat zdroje pro efektivní prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí. Poprvé v historii úmluva jednoznačně říká, že násilí páchané na ženách a domácí násilí již nelze považovat za soukromou záležitost, ale že státy mají povinnost předcházet takovému násilí, chránit oběti a trestat pachatele.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (Istanbulská úmluva)

„Násilí páchané na ženách je příčinou i důsledkem nerovných mocenských vztahů mezi ženami a muži. Znásilnění, domácí násilí, stalking, nucené manželství, mrzačení ženských pohlavních orgánů, sexuální obtěžování, nucené potraty a nucená sterilizace jsou projevy mužské nadvlády nad ženami. Je to násilí namířené proti ženám, právě proto, že jsou ženy a musí být proto považováno za strukturální násilí, neboť je nedílnou součástí společenského systému, jenž se projevuje nerovnováhou moci a nerovnými příležitostmi pro ženy a muže. Nízké socio-ekonomické postavení žen ve společnosti, patriarchální postoje a zvyklosti zaměřené na kontrolu ženské sexuality napomáhají přetrvávání násilí na ženách. Rozsáhlá míra beztrestnosti a významné rozdíly v reakcích států na takové násilí ponechává mnoho žen bez ochrany a bez možnosti domoci se spravedlnosti. V důsledku toho je významné množství žen vyloučeno z možnosti plně užívat svých lidských práv, rozvíjet naplno svůj potenciál a vést samostatný život. Násilí páchané na ženách je tedy hlavní překážkou plného rozvoje žen.“

PREMS95013 GBR 2025 FactSheet Equality

Rozsah Úmluvy ...

Jak již bylo uvedeno, Úmluva zahrnuje všechny formy násilí (tedy fyzické, psychické, sexuální obtěžování a násilí, nucené sňatky, mrzačení ženských pohlavních orgánů, nucené sterilizace či potraty), a to nezávisle na věku, etnickém původu či státní příslušnosti, náboženskému vyznání, sociálnímu původu, migračnímu statusu či sexuální orientaci obětí.

...a její genderová perspektiva

Násilí páchané na ženách a domácí násilí nelze ale řešit bez zohlednění problematiky rovnosti pohlaví. Ženy totiž bývají vystaveny násilí právě z toho důvodu, že jsou ženy, tedy z důvodu svého pohlaví. Některé typy násilí, zejména domácí násilí, postihují ženy totiž nepoměrně častěji.

Proto dává Istanbulská úmluva do přímé souvislosti vymýcení násilí páchaného na ženách a domácího násilí s dosažením genderové rovnosti *de iure* i *de facto*. Ve své preambuli Úmluvy uznává strukturální charakter takového násilí, jež je příčinou i důsledkem nerovných mocenských vztahů mezi muži a ženami a jež omezuje plnohodnotný rozvoj žen. K překonání této nerovnosti Úmluva požaduje, aby státy prováděly politiky v oblasti rovnosti žen a mužů a posilovaly postavení žen. Nejde o to, aby s ženami zacházely jako s bezmocnými oběťmi, ale aby zajistily, že budou mít možnost znovu své životy vybudovat.

I když se Úmluva zaměřuje na všechny formy násilí páchaného na ženách, včetně domácího násilí páchaného na ženách, uznává zároveň, že existují i jiné oběti domácího násilí, jako jsou chlapci a muži. Ti mohou zahrnovat homosexuály, transgender muže, nebo muže, kteří nesplňují představy společnosti o vhodném chování. Státy se mohou rozhodnout, zda Úmluvu použijí i pro tyto oběti domácího násilí. Aplikování genderové perspektivy i na tyto skupiny obětí je nicméně stejně důležité.

Různé formy diskriminace, škodlivých praktik a genderové stereotypy představují výchozí bod násilného chování. Z tohoto důvodu se Úmluva výslovně zabývá genderovými stereotypy v oblasti osvěty, vzdělávání, médií a školení odborníků. Vytváří také povinnost zajistit, aby jak ochranná tak podpůrná opatření, jakož i vyšetřování a soudní řízení byla založena na genderovém chápání násilí. Pojem „gender“ je tak v Úmluvě pevně zakotven.

Další informace naleznete na adrese: www.coe.int/conventionviolence
nebo kontaktujte: conventionviolence@coe.int